

УДК 008(100)–027.511:004.738.5:004.056.54

Валерій Горвий,

заступник генерального директора НБУВ,
д-р іст. наук

НАЦІОНАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ

У статті розглядаються трансформації загальноцивілізаційного інформаційного простору в контексті розвитку глобалізації та посилення глобальних впливів на національні інформаційні ресурси.

Ключові слова: глобалізація, глобальний інформаційний простір, національні інформаційні ресурси, інформаційні технології, інформаційна безпека, інформаційні бази.

Процес глобальних перетворень у масштабах сучасної цивілізації здійснюється на основі розвитку глобальних інформаційних ресурсів і засобів їх використання в усіх регіонах світу. Протягом усього розвитку людства інформація була «невід'ємною сутністю основної трудової діяльності, виживання і самовдосконалення людей, відіграла роль глобального чинника загальносистемної рівноваги в економіко-екологічному комплексі» [1]. У сукупності ці ресурси та засоби їх використання становлять глобальний інформаційний простір, що перебуває в процесі прискореного розвитку та задає загальний темп перетворень в інформаційній сфері кожної нації та держави. Структуризація даного виду ресурсів відповідно до загальносуспільних потреб сприяє формуванню на їх основі загальноцивілізаційної інформаційної бази, що посилює свій комплексний вплив на всі сторони життя людей у планетарному вимірі. У контексті розвитку процесу структуризації цієї бази вже вирізняються певні групи інформаційних ресурсів зі своїми характерними ознаками, серед яких можна виокремити:

- ресурси загальноцивілізаційного значення [2];
- ресурси, що вводяться до глобального інформаційного простору з метою здійснення глобального впливу окремими міжнародними суб'єктами інформаційної діяльності;

- ресурси, що виділяються державами, націями, іншими соціальними структурами як продукти для міжнародного ринку інформації;
- бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн [3, с. 109–115], та ресурси нейтралізації даного виду інформаційних впливів з боку атакованих суб'єктів даного інформаційного впливу;
- ресурси кіберзлочинності [4] та нейтралізуюча їх інформація.

Поряд із даними видами інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі розвиваються також й інші джерела інформаційного виробництва, обумовлені розвитком глобальної інформатизації та доступом до можливостей інформотворення широких мас населення в усіх регіонах планети.

До ресурсів загальноцивілізаційного значення належать фундаментальні ресурси існування та розвитку нинішньої цивілізації, потреба в яких на сьогодні актуальна, на які при використанні згідно з міжнародними правовими нормами не може бути пред'явлено нічье авторське право. Вони є спільним здобутком світової культури в широкому значенні цього поняття. Ці ресурси складаються з інформаційних надбань усіх попередніх поколінь нашої цивілізації та з нової інформації, що продукується в інтересах загальносуспільного розвитку. Серед цих надбань – інформація, що продукується в інтересах розвитку всіх сфер людської діяльності, у тому числі науки, організаційно-правової сфери, усіх видів мистецтва.

До складу ресурсів, що вводяться до глобального інформаційного простору з метою здійснення впливу окремими міжнародними суб'єктами інформаційної діяльності, належать також ресурси міжнародних гуманітарних та інших організацій, міждержавних союзів, транснаціональних компаній, релігійних організацій, інших суб'єктів глобальної інформаційної діяльності, що швидко створюються в результаті вдосконалення соціальної структури суспільства.

Важливою складовою глобальних ресурсів є також ресурси, що виділяються державами, націями, іншими соціальними структурами як продукти для міжнародних ринків інформації. В умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства такі ринки, як оптимальні на даному етапі суспільного розвитку форми інформаційних обмінів, перебувають у процесі постійного розвитку, їх продукти урізноманітнюються. Діяльність на цих специфічних на даний час ринках набуває характерних рис традиційної ринкової діяльності з рекламними технологіями, конкурентною боротьбою та ін.

Поряд з розвитком ринкових механізмів в інформаційній сфері в глобальному інформаційному просторі існують також інформаційні ресурси, що відображають систему інших інтересів держав і націй. Ці інтереси пов'язані з реалізацією політичних, економічних, культурологічних та інших завдань і пов'язані з налагодженням інформаційного взаємообміну, політичним позиціонуванням, пропагандою потенційних можливостей країн в усіх сферах міжнародного співробітництва, національних культурних здобутків та ін.

Протягом останніх десятиріч знаходять поширення також бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн, та ресурси нейтралізації даного виду інформаційних впливів з боку об'єктів, що стали предметом інформаційних атак. Зміст бойових інформаційних ресурсів строго підпорядкований цілям інформаційної війни або ж війни всіма традиційними засобами, обов'язковим ресурсом впливу якої стали також і дані інформаційні ресурси [3, с. 97–111]. Під таким кутом зору має розглядатися також і об'єктивність даного виду ресурсів не лише для учасників конфлікту, а й для всіх інших користувачів глобальних інформаційних ресурсів. Характерними особливостями цього виду ресурсів є висока динаміка застосування, наявність певних технологічних властивостей глибокого впливу на психодієву сферу кожного окремого індивіда в середовищі потенційного противника, а також багатоваріантність використовуваних форм з урахуванням аудиторії, у тому числі для створення позитивної громадської думки стосовно дій суб'єкта даного впливу в міжнародному співтоваристві.

Розвиток електронних інформаційних технологій, що нейтралізував значення географічних кордонів між державами в інформаційній сфері, використовується також і міжнародними злочинними угруповуваннями. У зв'язку з цим у глобальному інформаційному просторі розвинулося також негативне явище, що дістало назву кібертероризму. Відповідно в міжнародних інформаційних ресурсах з'являється нейтралізуюча його інформація.

У цілому ж, інтелектуальне буття людини та суспільства, як це підкреслюється сучасними дослідниками, зумовлене здобутим рівнем можливостей будь-якої існуючої нині інформаційно-цільової системи як глобальної основи діяльності та розвитку. Ця найбільша інформаційна база, ноосферне, за визначенням Т. де Шардена та Е. Леруа (1927–1928 рр.), явище, що пізніше знайшло своє відображення у фундаментальних дослідженнях В. Вернадського, на сьогодні вже набуло того рівня впливу, який дає змогу на базі сучасного знання, досвіду людства

уникнути глухих кутів, безперспективних напрямів просування шляхом науково-технічного розвитку. Воно стає суттєвою перешкодою також і на шляху соціальних експериментів, що можуть призвести до самознищення або ж соціального виродження, починаючи від бактеріологічної зброї та закінчуючи людиноненависницькими соціальними експериментами нацизму, полпотівського «комунізму» та крайнього релігійного екстремізму.

Ця база створює можливості для творчого вибору закономірних способів змін у всіх сферах життя, у тому числі й у виробничій сфері, у прогностичному передбаченні напрямів розвитку, у дедалі глибшому проникненні в навколишню дійсність. Вона зумовлює появу механізмів самоврівноважування різних форм соціального життя. При цьому «зростання єдності, цілісності людства, утвердження колективності, як його органічної властивості, є однією з основних тенденцій загальноцивілізаційного процесу» [5].

З позицій реалізації загальноцивілізаційних інтересів спільна інформаційна база створює можливості для глобальної інтеграції наявних ресурсів людства для вирішення найважливіших проблем економічного, політичного, соціального та духовного розвитку. Зокрема, у економічній сфері розвиток глобальної інформаційної бази дає можливість оперативного розвитку та впровадження найновіших технологій на базі здобутків науки різних країн та відчутнішого зменшення того дубляжу і втрат, про які так багато говорилося в публікаціях періоду так званого «інформаційного вибуху» 50–60-х років минулого століття. Глобальна інформаційна база дає дедалі більше можливостей для досягнення дієвості в регулюванні макроекономічних процесів у планетарному вимірі, створення великих господарських комплексів, зон спеціального правового регулювання економічних процесів, пов'язаного з цим плано-мірного міждержавного пересування трудових ресурсів усіх рівнів кваліфікації, усіх видів товарів (у т. ч. інформації, що об'єктивно сприяє розвитку глобальної інформаційної бази), фінансових ресурсів. Останнє дуже характерне саме для нинішнього етапу розвитку, коли в процесі нерівномірного входження в інформаційну епоху найбільш розвинуті країни мають у своєму розпорядженні дуже різні інвестиційні можливості. Водночас, оскільки «капітал є важливим інгредієнтом виробництва, країни мусять конкурувати між собою за його залучення», хоча «це негативно позначається на їх здатності його оподатковувати та регулювати» [6, с. 18].

Можна говорити про перспективи впливу глобальної інформаційної

бази на процес «зближення внутрішніх економічних умов у різних державах» [5, с. 9]. У даному процесі, як і в усякому іншому об'єктивному процесі, є свої негативні аспекти. Проте з певним застереженням можна погодитись із думкою О. Білоруса про те, що саме «міжнародна економічна інтеграція і кооперування стануть у першій половині ХХІ ст. не лише невід'ємною складовою національних процесів розширеного відтворення (як це було і в ХХ ст.), а й головними факторами визначатимуть масштаби, темпи та пропорції суспільного виробництва, закономірності науково-технічного прогресу та картину нової глобальної економіки» [7].

Характерною особливістю сучасного розвитку глобальної інформаційної бази є зростаюча необхідність забезпечення координуючої та нормативної ролі як у глобальних інформаційних процесах наднаціональних, наддержавних структур, так і в усіх інших міжнародних інформаційних обмінах. Дану функцію мають, очевидно, виконувати насамперед гуманітарні структури ООН. Очевидно, вони мають стати координуючими центрами для інформаційної діяльності інших міжнародних організацій, здійснювати свою координуючу роль у світі, використовуючи напрацьований, перевірений суспільною практикою досвід утвердження демократичних принципів співіснування на міждержавному рівні.

Вплив загальноцивілізаційної інформаційної бази на духовний світ людства пов'язаний із зростаючими можливостями долучення до найвищих здобутків людського духу, духовно-ціннісних орієнтирів загальнолюдського масштабу дедалі більш значних мас населення Землі, включення їх у процес розвитку високої моралі, духовно-ціннісних орієнтирів різних рівнів побутування, загальнокультурного розвитку, створення належних умов для зростання інтелектуальної спільності людства, інтелектуалізації всієї людської діяльності. Удосконалення засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері створює можливості для розвитку віротерпимості, пошуку шляхів для взаєморозуміння в найскладніших міждержавних, міжнаціональних, міжкласових та інших суперечностях.

Нова епоха, нові можливості доступу до інформації дають змогу пом'якшити, а в принципі – і ліквідувати соціальні болячки людства, характерні для минулих епох, торувати дорогу в майбутнє через демократію, соціально справедливе «суспільство знань», яке намагається сьогодні роздивитися через роки та спрогнозувати провідні вчені сучасності. Мобілізація наявних загальносуспільних інформаційних ресурсів, а також інформаційних ресурсів кожної нації, держави в принципі створює можливості для формування оптимального економічного укладу,

оптимальної суспільної організації у поєднанні з місцевою специфікою, сприяє реалізації можливостей гармонійного розвитку людини як творчої індивідуальності та свідомого повноцінного члена всієї системи соціальної спільності, до якої вона належить. Реалізація даної тенденції в процесі розвитку людської цивілізації набуває дедалі більшої актуальності та з розвитком суспільства входить у систему основних показників його життєздатності.

До сказаного вище про найкраще проявлені нині основні позитивні риси впливу загальноцивілізаційної бази на суспільні перетворення в період переходу до постіндустріальної, інформаційної епохи, потрібно додати одне істотне застереження: розширення доступу до інформації, у цілому, створює лише умови для позитивного вирішення актуальних суспільних проблем в усіх регіонах світу, в усій багатогранності держав і націй, що в сукупності створюють строкату політичну карту світу. Реалізація цих умов залежить від цілого ряду чинників, серед яких чи не найважливішим залишається рівень зрілості соціальних складових суспільства, рівень готовності до ефективного використання суспільно значущої інформації націй і держав, конкретного користувача. На сьогодні ця зрілість дедалі більше проявляється, поряд з організацією виробництва та використання власної інформації, у ступені ефективності використання глобальних інформаційних ресурсів у державних, національних інтересах, у використанні світових інтелектуальних надбань для ефективного національного розвитку.

Як зазначає академік М. Згуровський, у стратегічній перспективі група країн відчутно підсилить свою роль у світових процесах за рахунок пріоритетного виробництва та використання найновіших знань, підвищивши тим самим якість та безпеку життя своїх громадян. Інші ж країни, що не оволоділи цими знаннями й інструментами, стануть більш залежними від першої групи і будуть розраховуватись із нею за блага цивілізації дешевою робочою силою, природними ресурсами, екологічними квотами та іншими складовими своєї національної безпеки [8].

У період входження до постіндустріального, інформаційного етапу розвитку суспільства особливістю основних загальноцивілізаційних процесів є раніше невідома активізація двох основних діалектично взаємопов'язаних тенденцій еволюції інформаційних процесів. Одна з них полягає у збільшенні кількості та зміцненні інформаційних зв'язків глобального значення, що у своїй сукупності створюють умови для функціонування глобального інформаційного простору. Сьогодні цей простір, доступний завдяки наявним технічним можливостям для

будь-якої людської спільноти і є основою зростаючої єдності, цілісності людства. При цьому слід зазначити, що абсолютизація розвитку даної тенденції призводитиме, поряд з позитивними факторами інформаційних обмінів, до широкого, безконтрольного впливу негативних тенденцій глобалізації, що будуть розглянуті нижче і серед яких одним з найбільш суттєвих є загальна уніфікація всіх сфер людської діяльності.

Інша тенденція пов'язана з переходом до того етапу розвитку кожної із соціальних інформаційних баз у їх суспільній ієрархії, коли вони завдяки вдосконаленню системи партнерських зв'язків із глобальним інформаційним простором та системою горизонтальних зв'язків, у тому числі й з розвитком соціальних мереж, набувають відносної самостійності, можливостей для самоідентифікації і дедалі активнішого прояву в інформаційній сфері діяльності як самостійного суб'єкта і об'єкта інформаційних впливів [9].

Таким чином, дещо ідеалізуючи ситуацію, Л. Мельник стверджує, що в технологіях інформаційного суспільства буде реалізуватись формула: виробляти інформацію з інформації інформаційною основою людини з допомогою інформаційних засобів для інформаційної основи людини [10].

Обидві тенденції, за наявними вже сьогодні ознаками, зафіксованими багатьма дослідниками, ґрунтуються на сучасних економічних трансформаціях, що в крайніх своїх проявах, з одного боку, співвідносяться з ознаками глобального інформаційного імперіалізму, з іншого – з ознаками нового соціально-економічного ладу, основною особливістю якого є соціалізація розвитку, який умовно можна назвати за аналогією глобальнодемократичним. У літературі пропонується кілька назв такого ладу: посткапіталізм, постіндустріалізм, постеконізм, інформаційне суспільство, інтелектуальне суспільство, ноосферне суспільство та ін.

Багатоваріантність у назвах є свідченням початкового етапу даних досліджень. Однак характерною особливістю вже цього їх стану є розгляд глобалізації в нерозривному зв'язку з економічною основою її розвитку, що спрямовує й прискорює відповідні процеси. Таким чином, вивчення інформаційного глобалізації ув'язується дедалі більшою мірою з процесами дослідження загальносуспільних перетворень у всіх сферах життя і стає дедалі важливішим напрямом теоретичної та науково-практичної діяльності.

Аналізуючи сучасні інформаційні процеси, потрібно погодитись із висновком про те, що «протилежні тенденції інтеграції та дезінтеграції, що протистоять у сучасному світі, супроводжуються нині

перевагою інтеграційних процесів. Саме вони, за даними багатьох дослідників, посилюють економічну могутність інтегрованих угруповань країн, зміцнюють їх критеріальні оцінки за узагальнюючими показниками (приростом ВВП, НД, сукупного чистого доходу (ЧД, прибуток + рента)) – не лише у валових обсягах кожного з зазначених показників, а й у розрахунку на душу населення на одиницю витраченого сукупного капіталу та одиницю сукупних ресурсів, що функціонують у загальному відтворювальному кругообігу [11].

При цьому чергове зниження темпів розвитку загальносвітової економіки протягом останніх років як основний аргумент антиглобалістів не можна вважати вирішальним, оскільки циклічність завжди була характерною особливістю процесу економічного розвитку. Крім того, як зауважував А. Урсул, і що має особливе значення для інформаційного аспекту дослідження, на шляху прогресивного розвитку можливе обмеження різноманітності в одному відношенні (наприклад, біохімічному, термодинамічному) і збільшення інших класів різноманітності (скажімо, генетичного, морфологічного і т. д.). У цілому ж прогресивний розвиток на своїх вузлових пунктах характеризується збільшенням загального інформаційного змісту матеріальних систем [12]. Певну аналогію описаному процесу ми спостерігаємо і сьогодні: відбувається швидкий, у масштабах суспільного виробництва не завжди помітний процес напрацювання нових технологій, побудованих на використанні інформаційного потенціалу, пошук оптимізованих шляхів вирішення проблем у всіх сферах суспільного життя, концентрації зусиль, інтелектуального потенціалу в міжнародних масштабах на вирішенні глобальних проблем сучасності. Сьогодні індустрія інформації провідних країн реально перетворилася в особливу, якісно нову галузь загальної структури економіки. Тут здійснюється продукування товару нового типу – глобального товару з новими економічними властивостями – наближеного відтворення й накопичення багаторазового використання [13].

У зв'язку з цим видається за доцільне зупинитися на одному з основних аргументів антиглобалістів. Він базується на факті зростаючого розриву економічного рівня країн так званого «золотого мільярда» з найвідсталішими країнами світу. Процеси глобалізації дійсно зумовлюють у наш час зростання дистанції розриву внаслідок характерного для цього рівня розвитку прискорення в усіх сферах життя, зокрема в економічній. Однак при цьому досвід глобальних суспільних перетворень дедалі більше дає підстав для твердження про те, що ця категорія країн страждає не від

глобалізації, а від недостатньої участі в ній, що унеможливує подолання одержаних у спадок ще з колоніального минулого проблем бідності, безправ'я у відносинах з економічно розвинутими державами.

Можна стверджувати, що якраз процеси глобалізації, охоплюючи весь світ, включаючи у свій обіг дедалі нові аспекти суспільного життя, сфери економічної діяльності за своєю природою, внутрішньою суттю не можуть залишити насильно відгороджені оази, чи такі, що відгородилися за власною ініціативою від їх впливів. Це – неорганічно для глобалізації.

Таким чином, процеси, що відбуваються нині у світі, дають шанс країнам, націям, що не входять до «золотого мільярда» за наявності відповідної волі, готовності сприйняти виклики, правила гри, диктовані глобалізмом, і суспільної згуртованості, ввійти до світового співтовариства достойними партнерами. Про реальність такого партнерства свідчить такий симптоматичний висновок: «Дослідження останнього десятиріччя... показали, що уряди наймогутніших країн вже втратили реальний контроль над процесами глобалізації. Більше того, з головних суб'єктів глобалізації вони перетворюються в її об'єктів. Ці країни потрапили до капкану глобалізації. З одного боку, вони глобалізатори, що ведуть насильницьку глобалізацію інших країн, а з іншого – глобалізація “глобалізує” їх самих» [14].

Отже, у загальноцивілізаційному (глобальному) інформаційному просторі з'являється сила, що, з одного боку, впливає на наймогутніші держави-експлуататори, сприяючи ослабленню їхнього впливу на економічно слабкі, експлуатовані держави. З іншого боку – інтеграційні процеси обіцяють певне зростання рівня інформаційного, а за ним і економічного розвитку. Хоча при цьому, однак, було б черговою помилкою вважати позитивні впливи глобалізації подарунком долі. Відкриваючи шлях до реалізації певних шансів для економічного зростання на базі насамперед технічного переоснащення, глобалізація спричиняє також нові суспільні протистояння й суперечності вже на інших рівнях суспільних взаємовідносин, що не обіцяє легкості при їх вирішенні. Слід також урахувати, що в соціальній практиці жоден механізм не функціонує в чистому вигляді. І тому поєднання процесів глобалізму і державного імперіалізму сучасності вже класифікується дослідниками як однополюсний, однополярний глобалізм [15], новий глобальний імперіалізм [16], панамериканський глобалізм [17] і т. ін. Це є по суті відображенням наявного в практиці поведінки на міжнародній арені симбіозу все ще сильного державного імперіалізму і вже могутнього імперіалізму глобальних економічних структур, що змушені розвивати інформаційну глобалізацію.

Даний симбіоз, однак, за нинішніх умов не обіцяє бути тривалим. Засновники теорії постіндустріального, інформаційного суспільства (Д. Белл, О. Тоффлер (США), Е. Масуда (Японія), Ж. Серван-Шрейбер, А. Турен (Франція) ще у 80-ті роки минулого століття прогнозували швидкі темпи розвитку та масштаби зростання індустрії інформації, удосконалення всіх видів суспільної діяльності на базі інформатизації, що за рівнем ефективності виробництва поступово витіснятимуть традиційну організацію всіх галузей промисловості.

Реакцією на прояв даної тенденції стало прийняття великим капіталом менш затратних у порівнянні з переведенням на нову технологічну основу традиційної економіки рішень: перенесення державами – лідерами об'єктів традиційної економіки з усіма супутніми їм проблемами, включаючи екологічні, на території слабоінформатизованих і неіндустріалізованих регіонів економічно відсталих країн. Дані рішення фактично сповільнюють розвиток глобальної інформатизації в цих країнах, шкодять довкіллю. Високий рівень експлуатації негативно впливає на піднесення загальнокультурного рівня населення, користування позитивними здобутками глобалізації. При цьому індустріалізація на новій технологічній основі в даних країнах відкладається до ситуації, у якій вона стане рентабельною.

На зміну традиційній економіці, таким чином, приходять більш ефективна з меншими енергозатратами та екологічними проблемами нова економіка, більш точна в технологіях виробництва продукції та гнучка у врахуванні запитів споживачів. Така економіка потребує значно більшого в порівнянні з традиційною інформаційного обслуговування, суттєвого прискорення відповідного інформаційного обігу. Як зауважує з цього приводу Е. Тоффлер, «цивілізація Третньої Хвилі починає усувати історично зумовлені розбіжності між виробником і споживачем, сприяючи розвитку виробничо-споживачької економіки завтрашнього дня» [18].

Зроблені теоретиками висновки підтверджуються формуванням глобальної індустрії інформації та її глобального впливу на загальні й національні трансформаційні процеси. Це пояснюється, зокрема, специфікою інформаційного ресурсу. Інформація проникає в усі ніші й щілини глобального суспільства ефективніше й інтенсивніше, ніж інші товари-ресурси. Для неї вже практично не існує кордонів та інших бар'єрів [13, с. 274].

Сказане вище є підставою принаймні до двох висновків. Один із них базується на проекції логіки розвитку основних галузей промислового виробництва на вже фактично реалізований шлях випереджаючого розвитку інформаційної індустрії.

Другий висновок пов'язаний з розвитком суспільного усвідомлення значення глобальної інформатизації. Власне, вона дає шанс, відкриває сприятливіші стартові можливості для країн за межами «золотого мільярда» скоротити дистанцію розриву з високорозвинутими країнами на новому шаблі розвитку, не проходячи всю дистанцію індустріальної еволюції навздогін за лідерами. І в даному варіанті успіх значною мірою залежить від волі лідерів і національної самосвідомості громадян кожної з держав.

Протягом останніх двох-трьох десятиріч індустрія інформації не лише перетворилась в особливу, якісно нову галузь світової економіки з найбільш динамічними темпами розвитку. Спричинена сучасними економічними процесами, вона стала невід'ємною складовою та основоположною умовою сучасних процесів глобалізації, дає можливість доступу до сучасних технологій, науки та культури всім учасникам світової інформатизації. Цим самим розширюються можливості різних країн, регіонів світового інформаційного ринку відповідно до його запитів, його диктату долучитися до виробництва інформаційного товару.

Сьогодні – це глобальний товар з новими економічними властивостями – необмеженого відтворення та накопичення, необмеженого за частотою використання. Джерело вартості такого товару лежить переважно за межами традиційних джерел вартості і базується не на використанні психофізичних зусиль при застосуванні енергозатратних технологій, а на реалізації інтелектуального потенціалу працівника, посиленого в потрібних обсягах потенціалом, обсягами інформації відповідних інформаційних баз. Таким чином, в умовах інформаційної економіки вартість може породжувати надвартість, оскільки в умовах індустріальної економіки капітал породжує капітал [13, с. 179–180].

Відповідно до проявів уже загальноновизнаних процесів інтеграції світової економіки інноваційні технології дедалі ширше проникають за межі «золотого мільярда» і дають можливість для самореалізації у сфері інформаційної індустрії багатьом країнам «у середині турнірної таблиці». Серед них школа програмістів, якою в цьому списку представлена Індія, а також Республіка Корея, Тайвань, Малайзія, Сінгапур ОАЕ та ін., багато з яких тривалий час не мали державної самостійності. Ряд країн, які одночасно з Україною розпочали практичну побудову інформаційного суспільства, нині демонструють більш високий рівень розвитку інформаційних процесів. І все це поки що в умовах беззаперечного переважання високорозвинутих країн у процесах глобалізації. У той же час чимала кількість держав, потенційно здатних на прорив на старті інформаційного

етапу розвитку цивілізації, серед них, поза всяким сумнівом і Україна, наявні можливості використовують слабо [19].

Однак при цьому, як показує суспільна практика останніх десятиріч, вплив глобальних інформаційних ресурсів на суспільну свідомість у різних країнах світу далеко не обов'язково гарантує загальну соціально-культурну уніфікацію. Навпаки, як свідчить соціальна практика, у останні десятиріччя значного пожвавлення в різних країнах світу набувають процеси національної самоідентифікації, боротьби за національні інтереси. Збільшення можливостей доступу до сучасних інформаційних технологій сприяє організації на рівні держав і націй протидії новому імперіалізму сучасних глобалізаторів. Цю протидію не варто недооцінювати. Досвід показує, що вона ґрунтується на сьогоднішній життєздатності інституту держави.

Дж. Сорос справедливо вважає, що нині «не існує міжнародного еквівалента політичного процесу, що відбувається в окремо взятих країнах» [6, с. 22]. Міжнародні корпорації не можуть витіснити державу зі сфери соціально-політичного розвитку, забезпечити культурний розвиток, потрібний для успішної діяльності самих же корпорацій. Унаслідок обмежених, вузькоспрямованих цілей своєї діяльності, вони не можуть заповнити всю складну, багатогранну систему суспільних зв'язків, зв'язків інформаційних баз структури людських спільностей.

Держава, як соціальний інститут, в умовах зростаючої соціальної активності своїх громадян, що відбувається на базі інформатизації, зростаючого доступу до системи вітчизняних і глобальних інформаційних ресурсів стає інструментом реалізації національних інтересів у розвитку міжнародного співробітництва та гармонізації відносин на внутрішньодержавному рівні на базі соціального партнерства, соціального компромісу, соціальної рівноваги і, найголовніше, соціальної ефективності. «Політика, направлена на розвиток людини, в умовах становлення інформаційного суспільства стає пріоритетною, адже в новому сторіччі лідерами будуть ті країни, які візьмуть на озброєння такі нематеріальні чинники, як інформація і творчий підхід. Саме розвиток людського потенціалу і технологічного прогресу можуть бути взаємодоповнюючими і взаємозміцнюючими процесами, які стимулюють розвиток усього суспільства. Навпаки, втрата позицій у сфері людського капіталу означає і втрату перспектив нарощування конкурентоспроможності нації на світовому рівні. У глобальній конкуренції переможуть нації, які будуть лідерами в розвитку людського капіталу» [20].

І хоча в процесі входження в інформаційне суспільство певні функції

держави трансформуватимуться, однак ефективність цього політичного інституту залишається високою і в умовах інформаційного етапу розвитку суспільства. Вона насамперед проявляється :

- у потребах протистояння негативним проявам глобалізації;
- у необхідності відстоювання національної самобутності в умовах зростаючих загроз глобальної уніфікації;
- у відстоюванні національних позицій на міжнародних ринках;
- в організації міжнародних інформаційних обмінів;
- в організації власної інформаційної безпеки і співробітництві в даній сфері з міжнародним співтовариством.

Таким чином, на практиці ще зовсім історично невеликого періоду прискорених глобальних перетворень, що супроводжують входження в нову інформаційну епоху, уже переконливо видно, що цей рух не позбавляє суспільство традиційних проблем, не є панацеєю для їх вирішення. Аналізуючи макроекономічні, політичні процеси в сучасному глобалізованому світі, українські дослідники доходять висновку, що «суспільство дійсно не спроможне самоорганізуватись, якщо не сформувало державотворчий світогляд, не виробило спільних ідей розвитку...»

Національна ідея покликана якраз впорядкувати, гуманізувати й одухотворити броунівський рух розпорошеного суспільного середовища, окреслити вартісну цивілізаційну мету трансформації соціуму й мобілізувати громадян на її реалізацію» [12]. В умовах суттєвих глобальних трансформацій загальноцивілізаційного масштабу, посилення впливу глобального інформаційного простору на всі регіони світу інститут держави не зникає, а еволюціонує в систему управління нового типу, засновану на керівництві суспільством, у якому зростаючого значення набуватиме організація інформаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Сулима Є. М. Глобалістика / Є. М. Сулима, М. А. Шепелев. – К. : Вища шк., 2010. – С. 292.
2. Скаленко А. К. Глобальные резервы роста / А. К. Скаленко. – К. : Информационно-издательский центр «Интеллект», 2002. – С. 121.
3. Кісілевич-Чорнойван О. М. Міжнародне інформаційне право / О. М. Кісілевич-Чорнойван. – К. : ДП «Вид. дім “Персонал”», 2011. – 160 с.
4. Бутузов В. М. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : монографія / В. М. Бутузов. – К. : КИТ, 2010. – С. 132–148.

5. *Кремень В. Г.* Політична безпека України: концептуальні засоби та система забезпечення / В. Г. Кремень, І. Ф. Бінько, С. І. Головащенко. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
6. *Сорос Дж.* Джордж Сорос про глобалізацію / Дж. Сорос. – К. : Основи, 2002. – 173 с.
7. *Білорус О. Г.* Глобалізація і національна стратегія України / О. Г. Білорус. – К. : ВО «Батьківщина», 2001. – С. 66.
8. *Згуровский М.* Путь к обществу, основанному на знаниях / М. Згуровский // Зеркало недели. – 2006. – № 2. – С. 12.
9. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія / В. М. Горовий. – К., 2005. – С. 25.
10. *Мельник Л. Г.* На пороге информационного общества / Л. Г. Мельник // Социально-экономические проблемы информационного общества. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. – С. 75.
11. Світові зміни та їхній вплив на трансформаційні процеси // Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). – К. : Альтернативи, 2001. – С. 206–297.
12. *Урсул А. Д.* Информация. Методологические аспекты / А. Д. Урсул. – М. : Наука, 1971. – С. 183.
13. *Белорус О. Г.* Глобальные трансформации и стратегии развития / О. Г. Белорус (науч. ред.) – К. : Ориане, 2000. – 422 с.
14. *Білорус О. Г.* Економічна система глобалізму / О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 25.
15. *Мартин Г.-П.* Западная глобализация: Атака на процветание и демократию / Г.-П. Мартин, Х. Шуманн. – М. : Альпина, 2001. – С. 170.
16. *Doremus N. Paul.* The Myth of the Global Corporation / Paul N. Doremus [et al.]. – Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1999. – 193 p.
17. *Бжезинский З.* Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / З. Бжезинский. – М. : Международные отношения, 1999. – 256 с.
18. *Тоффлер Е.* Третья хвиля / Е. Тоффлер / з англ. пер. А. Євса. – К. : Всесвіт, 2000. – С. 20.
19. *Меджибовська Н. С.* Формування систем електронного постачання промислових підприємств / Н. С. Меджибовська. – Одеса : Пальміра, 2011. – С. 210–214, 238–249.
20. *Сіденко С.* Становлення інформаційного суспільства і проблема забезпечення конкурентоспроможності економіки / С. Сіденко // Глобальна структурна модернізація і конкурентоспроможних країн. – К. :

Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2010. – С. 46.

21. *Андрущенко В. П.* Організоване суспільство. Досвід соціально-філософського аналізу / В. П. Андрущенко. – К. : Тов. Атлант ЮЕМСІ, 2006. – С. 610; див. також: Галли К. Национальное государство в глобальную эпоху / К. Галли // Социальная глобалистика : в 3 т. Хрестоматия. Т. 2. – К. : Освіта України ; Воронеж : Издательско-полиграфический центр «Научная книга», 2002. – С. 602–611.